

CULTURA CREȘTINĂ

APARE, CU ESCEPȚIA LUNILOR IULIE ȘI
AUGUST, LA 10 ȘI 25 n. A FIECĂREI LUNI.

<p>Abonamente: Pe un an: cor. 10. Pe 1/2 an: cor. 5. In străin.: cor. 12. Numărul 50 bani.</p>	<p>COMITETUL DE REDACȚIE: Dr. Ioan Sâmpăleanu, Stefan Roșianu, Dr. Victor Macaveiu, Dr. Alexandru Nicolescu și Dr. Alexandru Rusu.</p>	<p>Redacția și Admi- nistrația: »Cultura Creștină«. Blaj— Balázssfalva.</p>
---	---	---

La jubileul Universității din Iași.

— Facultatea de teologie a Universității. —

La 10 Octomvrie a. c. universitatea din Iași prăznuiește jubileul de 50 ani dela fondare¹⁾. Din acest prilej, cred, că e de interes să public din trecutul acestei universități câteva amănunte, despre facultatea teologică, înființată în cadrele acestei universități, amănunte ce le culeg dintr'o cronică — manuscript: „Universitatea din Iași 1860—1905, compusă cu prilejul expoziției din 1906, de dl profesor Chiricescu, pe aceea vreme rector al Universității.

Încă Grigorie Ghica plănuia la 1851 un așezământ superior de studii. În proiectul lui, facultatea teologică nu eră contemplată, „căci științele teologice — spune manuscrisul — urmează să se învețe în Seminariile țării, iar cursurile, nu se văd stabilite prin regulamentul școlar, lăsându-se regularea lor înțelegerii ce urmă să aibă loc între Mitropolitul, Episcopii eparhioți și Departamentul instrucției publice a țării.“ Planul acestui institut superior se realizează însă abia sub domnia lui Cuza Vodă, prin stăruințele lui M. Cogălniceanu,

¹⁾ Jubileul trebuia să se țină anul trecut 1910, dar din pricini neprevăzute serbarea s'a amânat până acum.

ministrul instrucțiunii publice. Din autoritățile competente se alcătui un Consiliu academic, care a pășit îndată la alegerea personalului didactic și la compunerea regulamentului viitoarei universități. Înaugurarea universității se făcù apoi într'un chip solemn, luând parte și Domnitorul Cuza, la 26 Octomvrie 1860.

Consiliul academic își începuse întrunirile încă la 31 August al aceluiaș an. Din procesele verbale ale acestor ședințe ținute la intervale destul de scurte, vom dà în următoarele hotărârile, ce privesc facultatea teologică.

În ședința din 5 Sept. 1860, Consiliul ascultă proiectul de program al facultății teologice, întocmit de Simion Bărnuțiu. Bărnuțiu eră de părere, că din programul facultății teologice, să lipsească limba germână, istoria filozofiei și filozofia morală, de oarece cele două obiecte din urmă aparțin facultății filozofice, iar clericii să fie obligați, să asculte și cursurile facultății filozofice. Mai credea apoi Bărnuțiu, că cursurile să fie numai de trei ani, lăsându-se profesorilor libertatea de a desvoltă fiecare obiectul său cum ar socoti mai bine. După expunerea motivelor, propunerea lui Bărnuțiu se primește unanim.

În ședința din 19 Sept., se cetește o adresă către Minister, prin care se recomandă Păr. Nicifor Iliescu, Păr. Climinte și Ierodiaconul Inocențiu pentru a fi numiți profesori la facultatea teologică. După oarecare discuție se admite recomandarea păr. Nicifor Iliescu de profesor al Dreptului canonic, iar ceilalți doi sunt respinși.

În ședința din 30 Sept. președintele cere, ca Consiliul să propună Ministerului o listă a tuturor catedrelor vacante dela facultatea teologică și să însărcineze pe păr. Iliescu cu compunerea programului facultății, pentru primul an. Consiliul primește.

În ședința din 3 Oct., păr. Nicifor Iliescu, prezintă programul facultății de teologie. După oarecare discuțiune, Consiliul se învoește, ca până când facultatea teologică împreună cu Decanul său va face un program definitiv, în primul an să se folosească programul prezentat, care eră deja și tipărit.

Iată acest program:

8-9	Marția, Joia, Sâmbăta,	Arheol. ebr., bibl., creștină	} Păr. Ep. Filaret Scriban	I. sem.
8-9	Lunia, Mercuria, Vinerea,	Introducerea în cărțile Vechiului Așezământ		II. "
9-10	Lunia, Mercuria, Vinerea,	Istoria bisericească.	Păr. Ep. Suhupan	I. și II. "
9-10	Marța, Joia, Sâmbăta,	Drept. can. (curs esc.)	Păr. Nicifor Iliescu	I. și II. "
10-11	Lunia, Mercuria, Vinerea,	Exegesa subl. a Vech. Așez.	} Păr. Arh. Melhisedec*)	I. și II. "
	Marța, Joia, Sâmbăta,	Limba ebraică		

În ședința din 3 Noemvrie, la care prezidă Arhiepiscopul Filaret Scriban, se recomandă Păr. Ghenadie Popescu ca profesor de dreptul canonic și se propune să se dea Ieromonahului Ieronim Buțureanu, o hârtie relativă la numirea sa de profesor provizor de limba ebraică și exegesă. Puțin mai târziu ministerul ceru consiliului academic o listă cu privire la bugetul universității din Iași.

Bugetul propus de Consiliul pentru facultatea teologică, este următorul:

Anul I.

- 24.000. 1. Arheologia biblică, ebraică, creștină și Introducerea în Vechiul Așezământ.
 24.000. 2. Istoria bisericească.
 24.000. 3. Exegetica biblica și limba ebraică.

Anul II.

- 24.000. 1. Introducerea în cursul științelor teologice și patrologice.
 24.000. 2. Hermeneutica și Dreptul canonic.

Total 120.000

La 10 Noemvrie Ministerul Instrucțiunii confirmă pe Arhiepiscopul Vladimir Suhupan ca profesor de Istorie bisericească și Teologia dogmatică, iar pe Arhiepiscopul Filaret Scriban, ca profesor la catedra de Arheologie biblică, ebraică creștină.

La 29 Noemvrie se adună Consiliul academic pentru alegerea unui Rector. Dl Mârzescu propune pe Dl S. Bănuțiu, dar acesta nu voiește să primească în nici un chip, sub pretext că e supus străin. Atunci se alege Rector Dr. Ioan Strat, iar Decan al facultății teologice se alege Arhim. Filaret Scriban.

*) Păr. Melhisedec din nici o lucrare anterioară nu se vede să fi fost numit profesor și nici în consiliul școlar nu figură. După informații date de foștii studenți, acest profesor nu a ținut nici o prelecțiune. (Nota Manuscrisului).

La 13 Ianuarie 1861 Ministerul aproabă pe Păr. Ghenadie Popescu ca profesor de Dreptul canonic. Dar ce s'a ales cu Păr. Nicifor Iliescu, care fusese recomandat de Consiliul academic ca profesor de Dreptul canonic la 19 Septembrie 1860? El a fost refuzat de M. Cogălniceanu din următoarele motive: „... Subscrisul luând cunoștință de purtările d-tale în Seminarul din Neamț, cât și a principiilor D-Voastre contrarie învățământului universitar, nu mai puțin și a misiunii ce a-ți luat de redactorul corespondenței I. P. S. Mitropolitului, ceea ce a introdus o luptă cu guvernul laic, pentru a se opune la orice reforme în abuzurile de cari din nenorocire se văd pe-tate unele din autoritățile eclesiastice, nu poate luă asupra sa nici a Vă recomanda Domnitorului spre întărire, nici chiar a Vă îngădui să luați o cât de mică parte în învățământul Universitar“.¹⁾

În acest an școlar se înscriaseră la facultatea teologică 14 studenți, între cari și diaconul Ioan Creangă, și cu totul frecventau universitatea 106 studenți.

În anul școlar următor, 1861—2, în loc să înainteze frecvența, dădă înapoi. În acest an s'au înscris numai trei studenți la fac. teologică. Cu totul erau numai 71 de studenți. Această înapoiere se datorește conflictului, care se ivise între Consiliu, căreia îi aparținea și profesorii universitari, și între Minister. Din această pricină până la aplanarea conflictului, mai mulți profesori dimisionară.

În 14 Octombrie Consiliul academic ceru Ministeriului să reguleze venirea Păr. Ghenadie Popescu la cursul pentru care a fost numit încă dela Noembrie, anul trecut, căci până la aceea dată nu se prezentase încă la facultate. Despre facultatea teol. în anul 1861—2, altceva nu se mai știe.

În anul școlar 1862—3 s'au înscris 7 studenți la teologie, și numai doi profesori erau în activitate: Arhiepiscopul Suhupan și Scriban. În raportul care se face Ministeriului instrucțiunii, la 22 Octombrie 1862, cu privire la facultatea teol. se cere regularea onorariilor Păr. Ghenadie Popescu și Ieronim Buțureanu, fiindcă dânsii au fost recunoscuți de Minister ca profesori, dela începutul universității, cel dintâi pentru Dreptul bisericesc și Istoria bisericească și cel al doilea pentru limba

¹⁾ Didactica vol. I. seria D din „Opere complete“ de V. A. Urechia, București, 1883 p. 167.

ebraică și Exegesa biblică; ei vor fi invitați să înceapă prelegerile. Ministerul este apoi rugat să treacă în budget pentru fac. teol. salare încă pentru trei catedre: a) Pentru Introducerea în Noul Testament, Ermeneutică și Exegesă a Testamentului Vechiu, b) pentru Pastorală, Omiletică și Pedagogie c) pentru Morală și Patrologie.

La începutul anului 1863 fură reînțegrați profesorii, cari demisionaseră anul trecut, drept aceea se convoacă la 12 Febr. Consiliul academic pentru alegerea noului Rector. Cu unanimitate voiau să aleagă și acum pe S. Bârnuțiu, dar el din aceleaș motive respinse de nou această demnitate, alegându-se Rector Dl Nicolae Ionescu, iar Decan al facultății teologice rămânând tot Arh. Filaret Scriban. Acesta din urmă la 17 Aprilie demisionă din cauze necunoscute, așa că Consiliul fû nevoit să numească în locul lui de Decan pe Arh. Vl. Suhupan, unicul profesor de teologie.

În 1863/64 se înscriu la facultatea teologică 7 studenți. Programul eră simplu. Dela 9—10, Luni, Miercuri, Vineri: Istoria bisericească, iar Marți, Joi și Sâmbătă: Arheologia biblică. Aceste două obiecte le predă Vl. Suhupan, hotărându-se, ca dela 1 Ian. 1864 să se ocupe și celelalte catedre, în urma unui concurs. La 20 Oct. 1863 se face cunoscut din partea Ministerului Instrucțiunei, numirea provizorie alui Grigorie Cobălcescu la catedra de Arheologie biblică, atunci vacantă, până la regularea cuvenitului concurs, urmând să fie plătit cu jumătate din suma destinată pentru acea catedră. Se vede, că concursul pentru catedrele vacante s'a publicat îndată, de oarece la 15 Noemvrie se prezintă Dl Naftali Crassenson Popper, Evreu, ce se zice originar din București, pentru a luă parte la concursul publicat, aspirând la ocuparea Catedrei de Arheologie biblică cu limba ebraică, Exegesa etc. La suplica adresată Consiliului academic adaogă și copii de pe diferite testimonii, ce a obținut dela mai mulți rabini din Germania. Pe această suplică însă Rectorul Maiorescu pune rezoluția: respins dela concurs, fiind Evreu. Până la atâta ajunsese facultatea teologică! Și încă pe acest Popper voiă să-l aproabe Ministerul, cum reiese dintr'un Memoriu al Rectorului adresat Ministerului în numele Consiliului academic. Acestei lipse complete de oameni trebuiă să-i urmeze sistarea facultății teologice.

La 15 Octomvrie 1864, Consiliul, într'o ședință specială hotărăște programul cursurilor celor trei facultăți, ce trebuiau

să se înceapă în ziua de 19 ale lunii. E vorba în acesta încă tot numai de trei facultăți, căci facultatea de medicină nu se înființase nici până atunci.

Iată programul facultății teologice din acest an:

9—10 Luni, Miercuri, Vineri: Dogmatica fundamentală și specială
Arh. VI. Suhupan.

9—10 Marți, Joi, Sâmbătă: Studiul biblic a Vechiului Testament.*)

10—11 Luni, Miercuri Vineri: Istoria bisericească și Dreptul canonic.*)

Acest concurs nu s'a mai făcut, căci zilele facultății erau deja numărate. Lipsa de profesori eră pricina lăuntrică a disolvării, și pe lângă asta se mai adaogă și o pricină externă, care eră poate în legătură cu cea dintâi. La 25 Nov. 1864 fû publicată legea, prin care se regulează învățământul secundar și superior din țară. În această lege se cuprindeau patru specii de facultăți: Filosofie și litere, Drept, Medicină și Științi fizice, matematice și naturale. Despre facultatea teologică nu se vorbește nimic în această lege. Se vede dar, că intențiunea guvernului fû de a se desființa o asemenea facultate. Și întru adevăr, nu trecû mult timp dela promulgarea noii legi a Instrucțiunii, și printr'o telegramă a Ministeriului de Instrucție publică, datată din 14 Ianuarie 1865, se anunță Rectorului Universității, că Adunarea Deputaților, cu ocazia votării Budgetului Statului, pe anul 1865, a suprimat cifrele elocate pentru Facultatea de Teologie din Iași, și dar aceasta urmă să-și înceteze orice activitate; iar în ce privește poziția unicului profesor, Arh. Suhupan, ce mai eră titular la una din catedrele acelei facultăți, Ministeriul arată, că are a se aviză în aceasta chestiune mai târziu.

Facultatea de Teologie din acest moment încetează de a mai fi, de drept și de fapt, iar unii din studenții ce-i urmau cursurile, îi vedem înscriindu-se la facultatea juridică.

Acesta este pe scurt istoricul facultății teologice a Universității din Iași.

DR. ANTON GABOR.

*) Pentru catedrele vacante s'a publicat concurs.

„Floricele“ de rit.

Dacă noi, cei de ritul grecesc, avem motivul să ne mândrim cu ceva, acel ceva negreșit e *ritul nostru oriental*. Tomuri întregi s'ar putea scrie despre frumsețea acestui rit înălțător, mistic și plin de înțeles. Când urmărim cu atențiune o slujbă bisericească ținută după ritul nostru tainic, sufletul ni-se înalță pe aripi nevăzute și plutind într'o legănare ușoară străbate veacuri și noi ne trezim ca prin farmec în vremurile primilor creștini, îngenunchiem la mormintele martirilor, sărutăm ranele mărturisitorilor de credință. Evlavia ne picură în inimă ca ceara făciilor de pe jertfelnic și simțemintele noastre pline de cea mai curată evlavie, se ridică ca fumul tămâiei dela „arderea de seara“.

Așa ceva simțim atunci, ceva ce nu se poate spune în vorbe, fie ele cât de frumoase. E un lucru sfânt ritul nostru, de care a te atinge cu mâni sacrilege înseamnă cea mai grosolană vătămare de bun simț, de simț estetic. Când vezi, că cineva, — fie din condamnabilă neștiință, fie din lene ori răutate —, se atinge de această comoară pe cât de artistică, pe atât de sfântă, simți, cum sufletul ți-se învăluie într'o furtună neagră, și fără voie ți-se închează pumnii. Te cugești la Mântuitorul și aștepți parcă să-L vezi coborându-se cu acel zbicu în mână cu care a scos odată din „casa tatălui său“ pe negustorii sacrilegi.

Ca să poți gustă frumsețile acestui rit, trebuie să ai știință temeinică, o pricepere adâncă, o oareșcare cultură sufletească, un suflet fin și o bună doză de gust estetic; un gust, ce se recere pentru de a te putea adânci în privirea unui lueru frumos, de artă, a străbate în sufletul și esența frumosului. Tot atâtea însușiri și cerințe, cari sunt, sau ar trebui să fie nedespărțite de ființa unui preot, care se apropie de altarul Domnului.

Nu știu, și nu voiu să cercetez, care din amintitele însușiri lipsesc unora din preoții noștri, e fapt însă, că în privința îndeplinirii acurate a prescrișelor rituale, noi preoții români nu ne putem tocmai mândri. Nu acuz pe nime de neștiință, nici de lipsa gustului estetic, dar de neglijință — la tot cazul.

Astăzi, har Domnului, avem și noi un cler învățat, ca ori

care alt popor creștin. Toți preoții noștri au cualificație academică. Cum se face totuș, că vedem atâtea abuzuri grele?

În cele următoare dau câteva „*floricel*“ de rit, pe cari eu însumi le-am văzut cu ochii, în bisericile noastre românești. Și să nu creadă cineva, că le-au săvârșit poate niște preoți de tot bătrâni „din lumea veche“, nu, acelora nu se impută așa de tare. Celea ce urmează sunt faptele unor slujitori mai tineri ai altarului, ba unii chiar distinși.

Am asistat la o liturgie, unde preotul nu și-a deschis liturgierul de loc, în decursul întregii liturgii. Cum? Poate știe rugăciunile de rost! Nu, știă ecteniile, pe cari le recită purtându-și privirile prin toate unghiurile altarului, iar încolo nici o iotă mai mult. Un alt preot cuminecă trei credincioși; pe cei doi dintâiu după toată rânduiala, când ajunge însă la al treilea, cel din urmă, întreg conținutul potirului îl dădă lui să-l consume, parte cu lingurița, parte punându-i potirul la gură, ceea ce pe cât e de primejdios (să poate vărsa sf. cuminecătură!), pe atât e de contrar ritului. Intr'o biserică am găsit sf. cuminecătură expusă pe altar, pradă muștelor și șoarecilor, în tăierul, pe care se adună banii. Un preot, la utrenie îmbracă toate odăjdiile, altul nici chiar patrafirul. Unul, cântă ecteniile pe niște melodii trăgănate, paradând cu glasul său frumos (ales dacă are și vre-un străin la biserică); altul le mornăe de nu înțelegi o bâtcă din întreaga slujbă. Unul, aleargă cu cădelnița prin biserică, parcă l'ar alungă cineva, iar altul nici nu iese printre popor, ci se îndestulește cu tămâierea iconostasului.

Dar cine poate să le înșire pe toate! Parecă oamenii anume își bat capul, să nu facă slujba întocmai ca confratele său din comuna vecină. Așa, că pe dreptul se poate zice: „câte biserici, atâtea datini.“ Formală anarhie! Să te ferească Dumnezeu, să fii dispus a sluji o sf. liturghie, un prohod, o feștanie în cutare comună necunoscută, că te faci de răs, neîntrodus fiind în obiceiurile „locale“ ale preotului de acolo. Ei bine, unde e atunci unitatea cultului dumnezeesc?

Ce să mai zicem de curățenia bisericilor și a sfintelor odăjdii? Am văzut un stihariu, a cărui poală dovedea, că preotul are gospodărie de vite, dar servitor nu, căci e silit se curețe singur printre ele: și numitul stihar glăsuiă acest adevăr, multe dumineci de-arândul, poporului drept credincios din sat.

Și cântările bisericesti. Uff, Doamne! Trebuie să fim un popor încă foarte rămas, dacă pe lângă astfel de „glasuri“,

ne mai putem înălța sufletul spre Dumnezeu. Aici vina iarăș o poartă singur preotul, care în serile lungi de iarnă, din curată distracție și-ar putea dà osteneala, să-și introducă cât de cât cantorul în arcelele cântărilor bisericesti și adese-ori chiar și în meșteșugul cetitului.

Dar apoi crâsnicii!? Unii își stau gură-cască în altar, alții se plimbă prin biserică, fac dispoziții cu voce înaltă, mai întră, fără de nici o evlavie, în altar, spun preotului că afară plouă ori ninge, ies iară, și se plimbă din nou. Celor mai mulți le lipsește cea mai elementară instrucție cu privire la sfințenia actului, la care conlucre.

Ei bine, așa nu se mai poate. Trebuie să știe preoții noștri, că poporul prin nimic nu se poate apropiă mai mult de sf. biserică, ca tocmai prin frumseța ritului. Și să nu credem că poporul nostru e atât de întunecat, să nu înțeleagă acest lucru, așa de elementar; se înșală amar acei preoți cari își razimă neglijința lor pe prostia credincioșilor. Am văzut un preot, la care veniă poporul din al șeptelea sat și-i aduceă liturghii De ce osteneă creștinul acela așa departe, când are preot în sat? O spune el: „Vreau Dle, să-mi tignească și mie de o sfântă slujbă, că popa nost...” Nu mai continuă, ci pune doar capul în pământ și tace. Dar mult nu va tăcea el! Va veni vremea — și de Dumnezeu să vină curând —, când poporul însuș va pretinde, ca preotul să-și facă datoria și pe terenul acesta.

Frați în Hristos! Să prevenim acelea vremuri!*)

SIMION GOCAN.

*) Regretăm și condamnă și noi abaterile arbitrare dela prescisele ritului și tipicului bisericii noastre. E foarte dureros, când un preot, care a stat 4 ani în seminar, a învățat și a asistat de mai multe sute ori la sf. liturghie, celebrată în biserica catedrală, după prescisele rituali — în vieață, se lasă a fi înflințat de vorbele unui crâsnic, ori a vre-unui cantor și nu ține cu tărie și consecvent la ceea ce a învățat și a văzut. — Ca să contribuim cât mai mult la uniformisarea ritului în biserica noastră, în curând vom începe publicarea unui studiu cât se poate de amănunțit, în care se ține seama de praxa bisericii catedrale din Blaj, care trebuie să servească de normă pentru toate bisericile provinciei noastre mitropolitane.

Nemurirea sufletului.

— Disertație filozofică. —

(II).

5. Intelectului îi corăspunde voința, apetitul rațional. Dar voința aceasta e liberă, deci nicidecât materială. Voința alege binele oferit de rațiune. Rațiunea însă observă în multe cazuri, că sunt, sau ar fi motive de a pune acțiunea, și motive de a o și întrelăsa. Voința dară e înclinată spre obiectul cunoscut și în aceeaș vreme respinsă. Conștiința ne spune, că între astfel de împrejurări, voința noastră e nedeterminată, nedecisă, cu un cuvânt liberă de a alege ce va voi. E, cum zice înțeleptul Leo XIII. în Enciclica sa „Libertas“ — „factorum suorum domina“; sau cum zice poetul latin Lucrețiu: „fatis avolsa potestas“, putere nesupusă sorții oarbe. Cine ar negă libertatea, s'ar pune în contradicere cu vocea întreg neamului omenesc. Toți simțim, că suntem liberi, stăpâni pe actele noastre, deci rezponzabili pentru ceea-ce facem. Frumos zice Aristotel (L. III. Ethicorum, cap V.): „Nu împuțăm nimănuia, că s'a născut schilod; cu atât mai puțin se cugetă cineva să-l pedepsească sau tragă la răspundere pentru așa ceva. Din contra toți îl compătimim. Pedepsa și ocară sunt drepte, numai când se aplică persoanelor, cari puteau să și omită răul, pe care l-au făcut și rezponzabilitatea presupune totdeauna, că depinde dela cel ce e socotit răspunzător, să facă sau nu, ceea-ce a făcut. Tot așa stă lucrul și cu lauda și răsplata. Lăudăm și răsplătim omul nu pentru geniul său, ci pentru buna folosire, întrebuițare a aceluia“.

Așadară suntem liberi, stăpâni peste lucrările noastre! Alegem din mii de lucruri, ce ne place, ce ne convine. Stăpânim materia, lumea văzută. Suntem stăpâni și acasă la noi. Căci ne putem înfrână trupul, patimile, împunându-ne jertfe și sacrificii, cari credem că promovează binele eului nostru.

Ce arată toate acestea? Arată, că sufletul, care e nobilitat cu astfel de facultate aleasă, este imaterial. Legile *materiei* doară, sunt constante, invariabile, vecinice, își urmează cursul neturburate. Conchidem dară: *Eo modo aliquis operatur, quo est*. Lucrarea aceasta imaterială, trebuie să nască din fire imaterială, din *suflet material*.

Până acuma am arătat, cu argumente, pe cari le socot de invincibile, că sufletul nostru este imaterial. Dovedind acest

lucru, m'am apropiat deja cu pași uriași de țintă. Sufletul nostru nu e materie; e diametral opus aceleia, e mai presus de ea. Deci cu nimicirea materiei, el, stăpânul ei, nu va peri. El este nemuritor. — Trebuie să mărturisesc, că contra materialiştilor și panteiştilor, cari nu recunosc în afară de lume o altă cauză superioară, are putere zdrobitoare. Materia e inferioară sufletului. Dumnezeu după gândul lor nu există. Ergo consecința necesară: sufletul este nemuritor. Consecință cu atât mai admisibilă, pentru că ei, chiar și pentru materia brută a universului, recunosc legea indestructibilității. După principiile lor doară, nici chiar un atom de materie nu poate pieri. Să nu aibă asta valoare, eo vel magis, pentru suflet?

6. Dar fiindcă partea cea mai mare a neamului omenesc, ce zic! majoritatea absolută a aceluia, credem în existența lui Dumnezeu, dovedită cu toate argumentele minții sănătoase, pentru toți aceștia, argumentele în forma de mai sus sunt mance. Trebuie adecă să mai dovedim, că Dumnezeu, Cel singur a avea vecinic, Dumnezeu zic, va respecta firea sufletului nostru; la despărțirea lui de trup nu-l va nimici. Numai atunci va fi argumentul nostru întru toate concludent și în deajuns proptit.

Celea următoare vor lămurii pe scurt, de ce Dumnezeu nu va nimici sufletul omenesc.

a) Dumnezeu e înțelept. N'a făcut nimic fără scop. Prin urmare, dacă i-a dat, precum am constatat, sufletului puțința să supraviețuiască trupului, nici nu i-o va lua-o. Deus, qui est *institutor naturae*, non subtrahit rebus, quod est *proprium earum*“.

b) Dumnezeu e sfânt și preadrept. Deci virtutea și vițiul trebuie să-și afle răsplata cuvenită. Inșă așa ceva nu vedem împlinindu-se în viața aceasta: „Virtutea, cum zice pâr. Monsabré (Conf. de Notre-D. de Paris 1875, conf. 17.), la sfârșitul acestei vieți, zace adesea încovoiată sub povara durerilor, fără să simtă mângăierea dulce a mânilor Celui ce-i zicea: curagiu, curagiu! Din contra, vițiul vesel, adoarme adeseori acoperit de favoruri misterioase, în mijlocul unui triumf care produce sminteală.“ Dau aici și pasagiul admirabil alui Athenagora, apologet creștin din veacul al doilea, din tractatul său despre învierea morților, urmat de reflexiile frumoase alui Freppel, (Les apologistes chretiens au II. siècle pp. 219—23), referitoare la acelaș subiect. „Nu în această viață, zice Athenagora (Despre învierea morților, 18. 19.) — își desfășură

Dumnezeu toată dreptatea, în ce privește pe om; căci vedem atești, criminaliști patentăți, încălcători îndrăzneți a tuturor legilor omenești și dumnezeiești, bucurându-se de zile senine, apărați de pedepsele, ce le-ar merita fărădelegile lor, iar oameni de-o vieață exemplară, ducând vieață nenorocită, jertfiți calomniei și violenței, încărcăți de durere, nenorocire și tratament rău... Da, e necesar, ca cei buni să primească în *aceea* vieață răsplată corăspunzătoare virtuților lor, și cei răi pedeapsa echivalentă fărădelegii lor. Imprejurările de acum ale firei noastre, nu stau în raport echitabil cu o răsplătire oarecare justă și deplină; sunt oameni, cari n'ar fi capabili, să supoarte toată măsura pedepselor, cari le-ar compefe după numărul și mărimea fărădelegilor. Nu! un tâlhar, care face pradă după pradă, omor după omor; asupritorul deopotrivă de crudel și de puternic, tiranul săturat cu sânge, cu o singură moarte n'ar putea ispăși toate fărădelegile sale. Un mișel, care nu se mulțamește numai cu *aceea*, să cugete rău despre dumnezeire, ci o inzultă ca de petrecere și din obișnuință, prin vorbe de ocară, și hulă; pentru care nu există nimic sfânt și toate legile le calcă în picioare; care jertfește onoarea altora, desfrâului său; un blăstămat de-o forță uriașă, care nimiceste orașe întregi, care pătrunde pretutindenea cu foc și sabie; care nu cruță nici case, nici locuitori, care devastează provincii, care înneacă în sângele lor familii, popoară, neamuri, — poate oare un monstru ca aceasta, să sufere în trupul său muritor dureri, cari să egaleze monstruositățile lui? Moartea l-ar răpl mai iute, decât ar fi putut ispăși și numai o singură din fărădelegile lui. In vieața aceasta așadară dreptatea dumnezeiască nu se desfășură în toată estenziunea ei“.

„Această argumentare — continuă Freppel — oprimă, cu puterea și adevărul ei. Ca să i-se slăbească intensitatea, se zice: că crima își află pedeapsa în remușcările conștiinții, și virtutea premiul, în satisfacția ce o simțim pentru îndeplinirea datoriei. Sigur! în asta aflăm prima arătare a dreptății dumnezeiești; dar de sine numai, ar fi insuficientă. Căci cine nu știe, că remușcările conștiinții slăbesc prin dedarea cu vițiul, că simțul moral tocit, acoperit de crime repetate, delătură greutatea și ascuțișul ghimpelui conștiinții; că glasul conștiinții, sufocat de glasul patimilor, vorbește omului numai încet și în răstimpuri rare; omului, care în urma datinei ruginite, a îmbrăcat așa zicând o a doua natură? Dacă așadară re-

mușcărilor conștiinței, ar fi unica sancțiune a legii morale, ar urmă, că am fi pedepsiți cu atât mai puțin, cu cât ne-am cufundă mai tare în fărădelegi, și că pedeapsa departe de a fi proporționată greșelilor, s'ar micșoră în proporția numărului lor și a datinei, ce am conștientizat, de a le comite. Asta ar însemna, a acordă un premiu de încurajare răului împietrit și deplin. Consecința e clară, și ar trebui să fim orbi, ca să n'o vedem. De altă parte nu încapă îndoială, că virtutea își află o întâia răsplată, în mulțumirea și satisfacția, pacea internă, cari însoțesc împlinirea datoriei sau o urmează; dar dacă considerăm pe lângă această bucurie internă, lipsese și jertfele pe cari ți-le impune, luptele, probele externe, nedreptatea oamenilor, calomnia, persecuția, adesea chiar martiriul și moartea, trebuie să concedem, că răsplata omului virtuos n'ar fi tocmai mare, dacă nu cumva i-ar ridica curajul nădejdea unei alte vieți. În cazul acela, ar trebui cel puțin să se măgulească, că va trăi mult, ca să se poată bucura în pace de răsplata, pe care ți-o dă virtutea; însă soldatul, care merge spre o moarte sigură, ca să-și mântuie patria, mucenicul care se aruncă în brațele flacărilor, rugului, numai ca nu cumva să-și tradeze credința sufletului, s'ar lipsi și de unica bucurie, lăsată virtuții. Jertfa cea mai mare, cea mai merituoasă deci ar fi singura, care ar rămâne fără răsplată. E just așa ceva? E cu putință? De aceea și S. Pavel nu pregetă să zică, că oamenii cei mai buni, ar fi cei mai nenorociți, dacă n'ar fi o altă viață, în care virtutea să fie răsplătită. Cine e capabil să cugete, acelaia necesitatea vieții viitoare e evidentă, și argumentația lui Athenagora convingătoare. Nu se tractează doară de aceea, să zicem, că virtutea și numai luată de sine, încă e vrednică să o deprindem, chiar și dacă n'ar fi nădejde de răsplată. Nu despre asta e vorba. Nu privim în momentul acesta motivele, pe cari trebuie sau ar trebui să le aibă înaintea ochilor omul, în îndeplinirea legii morale, ci privim, avem în vedere cauza dreptății dumnezeiești. Și astfel, sau nu este dreptate dumnezească, sau Dumnezeu nu poate permite, ca toate bunurile acestei vieți, să devină prada fărădelegii, și ca toate relele să-l apese pe cel drept, fără ca să fie o răsplată cuvenită în cealaltă viață. Dacă Dumnezeu nu datorește această răsplată echitabilă omului, o datorește cel puțin șieiși, dreptății și bunătății sale, revoltei ce o simte El în fața răului, și iubirei nemărginite, ce o nutrește față de bine“.

c) Apoi: Toți dorim o fericire mare, vecinică, un bun infinit. „Dumnezeu, zice Monsabré, e drept; nu poate după bunul său plac să devină călăul făpturii sale, să o umplă de doruri, cari nici când nu se împlinesc; să o împingă cu sila spre o țință, pe care nici când să n'o ajungă. De ce această ahtiare generală după fericirea, care chinuește sermane sufletele noastre, dacă vieța omenească sfârșește cu mormântul? Fost-am oare mulțumiți vreodată între leagăn și mormânt? Bucuriile virtuților și a adevărului au fost turburate de pedeci neîncetate. Firea noastră e de așa, că vrea și dorește negreșit adevăr fără umbră, binele fără amestec turburător, posesiunea pașnică a tuturor facultăților sale. Și apoi să se zică, că Dumnezeu o va arunca fără milă în întunec, în gol, în neantul veșnic? Asta e grozav și de aceea de necrezut. Căci e caracteristica dreptății divine, cum ne spune S. Thoma, să dea fiecărei ființe ce corăspunde firii sale“ (Monsabré, conf. 17). Se va zice poate, că și animalele doresc instinctive binele, fericirea, și totuși nu li-se împlinește gândul, căci nici unul nu este vecinic. Răspund: e mare deosebire între dorul după fericire al unuia și a celuiialt! Toate dorințele animalelor sunt mărginite în spațiu și timp. El nu cunoaște decât acest bun particular, concret, din locul acesta determinat, pe care îl zărește în clipita aceasta, și fuge instinctive de răul, care deasemenea îl amenință acum. El așadară nu se ridică la noțiunea binelui ca atare, care nu e legat de spațiu și timp. Cunoștința lui sensibilă nu îmbrățișează binele vecinic, universal. El e absorbit cu totul de materie. Prin urmare, animalul nici nu poate pofti bunul veșnic, pe care nu-l cunoaște; și nu e mirare dacă instinctul după fericire nu i-se izbândește, așa cum și-l-ar închipui cei ce vreau să egaleză omul întru toate cu animalul. De aici urmează așadară, că dorința omului după fericire veșnică trebuie să se îplinească! Căci, dacă toate energiile din natură își au scopul lor bine prefapt, și nu este energie, care să fie în lume înzadar, urmează, și numai după conceptul naturaliştilor despre legile și energiile acestei lumi, că dorul nostru după fericirea veșnică, trebuie să ni-se îplinească; altcum omul, ființa cea mai perfectă din univers, ar fi singura voce disonantă în tot universul. (Cathrein, *Moralphilosophie* vol. I. p. 94—95).

7. Restează în favorul tezei mele ultimul argument. Convicția întreg neamului omenesc e, că sufletul omului este ne-

muritor. Să-l ascultăm pe Chateaubriand (*Genie du Christianisme*, cartea VI., cap. 3.): „Natura omenească se arată superioară celei-alalte creațiuni și manifestă o țință superioară. Cunoaște poate animalul coșciugul? Se interesează de osămintele sale? Il impoartă cenușa tatălui său? Sau mai bine, cunoaște el pe tatăl său, după-ce a trecut timpul copilăriei? Între toate ființele singur omul culege cenușa semenilor săi, și-i dă cult religios. In ochii noștrii câmpia morții reprezintă ceva sfânt. De unde provine ideea puternică ce o avem despre moarte? Ar merită oare câteva fire de praf cultul nostru? Fără îndoială ca nu! Venerăm cenușa înaintașilor noștrii, pentrucă un glas secret ne strigă, că din ea n'a perit totul. Această voce este, care sfințește cultul morților la toate popoarele. Toate sunt convinse, că somnul nu e ceva perpetuu, nici chiar în mormânt, și că moartea nu e decât o schimbare glorioasă“.

Sufletul așadară e nemuritor; cu moartea nu se sfârșește totul; după ea urmează o altă viață.

Fi-va ea fericită sau nefericită? Să sperăm, că se va întâmplă și cu noi, ceea ce zice despre sine Dante Alighieri:

Noi semo usciti fuore
 Del maggior corpo al Ciel, ch'é pura luce;
 Luce intelettual piena d'amore,
 Amor di vero ben pien di letizia,
 Letizia che trascende ogni dolore ¹⁾.

Dr. ALEXANDRU NICOLESCU.

O dare de seamă și câteva reflexii.

Economul D. Lungulescu: Dare de seamă asupra escurșiunii făcute în Transilvania în toamna anului 1910.

Administrația Casei Bisericii l-a însărcinat pe pâr. *D. Lungulescu* (preot al bisericii Madona-Dudu, confesarul garnizoanei Craiova, membru în consistorul superior bisericesc), să facă o călătorie în părțile noastre ardelen, și să raporteze amănunțit asupra celor observate.

¹⁾. Am eșit din sfera cea mare în ceriu: lumina curată; lumina spirituală, izvorul de iubire; iubirea binelui desăvârșit, izvorul de fericire; fericirea mai presus de orice durere. (*Paradiso*, XXX, 39).

Păr. L., firește, s'a achitat cu plăcere de această îndatorire, și a pornit în Transilvania prin punctul Predeal.

Întâia localitate, pe care a cercetat-o, a fost Brașovul, unde a vizitat școala de menaj și profesională, biserica Sf. Nicolae din Șcheiu, liceul etc., despre cari raportează amănunțit în darea de seamă prezentată Administrației Casei Bisericii, și publicată mai întâiu în suplimentul revistei „*Albina*” din București Nr. 19, 20 și 21 din 1911, de unde s'a reprodus și în broșură¹⁾.

Dela Brașov pleacă la Cluj. În drum se oprește la Feldioara, unde ar fi petrecut clipe senine în societatea românească de acolo, culegând totodată și observații interesante despre economia vitelor.

La Cluj l-a surprins, că nu s'a putut înțelege cu nime românește, ci a trebuit să dea în scris adresa păr. protopop Dr. E. Dăianu. În timpul scurt de câteva ore a cercetat: Biserica catolică (nu calvină cum scrie Sf. Sa) din mijlocul pieții; Biserica Academică, vestită pentru icoana cea făcătoare de minuni, adusă acolo dela Nicula de către păr. Piarșiți la 1711; biblioteca universității; „*Economul*”, a cărui activitate de adevărată binefacere economică și socială o apreciază destul de just. A căutat și Feleacul, vechiul sat românesc unit.

Dela Cluj se întoarce la Sibiiu, cercetând în cale Pianul-de-sus și de-jos, Răhăul și Săliștea, mulțumit, ba chiar încântat pretutindenea de isprăvile Românilor. — La Sibiiu Î. P. S. Sa Mitropolitul Meșianu și P. S. Sa Episcopul Cristea i-au acordat audiențe.

După această indicare sumară a călătoriei păr. L., ajungem la „*încheierea*” care ne privește mai de aproape.

Sf. Sa află că pe teren economic, noi suntem mai înaintați decât frații din Regat; de aceea zice că ar fi rândul nostru să-i învățăm și ajutăm pe ei, precum ne-au învățat și pe noi Sașii și celelalte popoare mai înaintate, cu cari am avut și avem încă contact.

¹⁾ Fiind conduși de principiul, că acolo unde se face o greșală trebuie să se facă și rectificarea, am trimis această dare de seamă, însoțită de reflexiile ce o urmează, redacțiunei revistei „*Albina*”, rugându-o s'o publice în suplimentul revistei, unde s'a publicat la rândul său și darea de seamă a păr. L., dar după cât vedem până în prezent fără nici un rezultat. Am dori să știm în virtutea căror legi sau norme de conduită gazetărească?

Află mai departe că întreagă cultura noastră se razimă pe singura temelie adevărată: a credinții creștine, puse fiind aproape toate instituțiile noastre sub ocrotirea Bisericii. Sf. Sa scrie foarte frumos, de pildă, despre educația nu numai economică a fetelor noastre din Brașov, ci mai ales despre cea religioasă.

E de mirat însă cum judecă și vorbește, în acelaș timp, despre „*Biserica-soră*“, adică despre cea unită cu Roma, și despre întreg rostul Unirii în vieța poporului român. — După Sf. Sa, marele fapt din trecutul nostru, care a fost Unirea Românilor cu Biserica Romei, s'ar fi făcut numai prin viclenia papistașilor și prin prostia și inconștiența conducătorilor, și a întregului popor român de atunci. Ei bine, să afle Sf. Sa că cele 300 milioane de credincioși ai Bisericii Apusene n'au avut nici o lipsă de numărul destul de redus al Românilor uniți, ca să-și întărească situația lor, care și astăzi în era anticlericalizmului și a ateismului celui mai fanatic este tot covârșitoare. Unirea cu Roma a fost privită de făptuitorii ei, și așa trebuie privită și astăzi, *ca o binefacere pentru noi, iar nu ca un serviciu adus Romei*. Ceeace spune Sf. Sa, că în Biserica Apuseană ar stăpâni un spirit cosmopolit hibrid, pentru care „*este tot una, ungur, român, neamț, etc., numai papistaș să fie*“, sunt pur și simplu irealități, ca să nu le numim altfel. Biserica catolică, singura biserică cu adevărat universală, este, dupăcum atât de frumos a zis o luminată față bisericească a ei, *universală ca lumina soarelui, aceeaș pretutindenea, dar patriotică și iubită, ca pământul cel drag al țării, care ne-a născut*. Și de fapt, e absurd a afirmă: că Biserica catolică este cosmopolită; că catolicii germani, austriaci, maghiari sau chiar români (uniți), nu-și iubesc limba și legea, și nu ar ținea la naționalitatea lor. Nime nu e în stare să cunoască și să simțească mai bine decât chiar noi Români Ardeleni neadevărătatea cuvintelor păr. L. Și așa se vede, că mai la urmă și-a tras seama și Sf. Sa, căci la sfârșitul aceluiaș pasaj scrie tocmai diametral opusul dela cele susținute mai înainte: „Nu trebuie să uităm însă, că despărțirea unora din frații noștri dela Biserica mamă, este un sacrificiu mare asemenea unor exploratori, cari se expun în descoperiri. *Lor se datorește deșteptarea conștiinței naționale prin cultivarea în școlile din Apus*. Să-i iubim, și să luăm pildă dela apostolatul lor.“

Și-a dat seama Sf. Sa, scriind aceste cuvinte, despre adevărul și dreptatea ce conțin? Și-a dat seama, că din desbinarea aceea, pe care o deplânge și Sf. Sa, și o *deplângem mai ales noi*, a răsărit întregă cultura românească — precum a constatat și dl *Titu Maiorescu*,¹⁾ la jubileul de 40 ani al „*Familiei*“ din Oradea-mare — mulțămită școalelor „cosmopolite“, pe cari ni-le-a deschis în străinătate, și ni-le-a înființat acasă (la Blaj)? Și-a dat seama, că *Clain, Șincai, Petru Maior*, luceferii deștepțării noastre și întemeietorii literaturii și științei românești, *T. Cipariu*, părintele filologiei române, *Gh. Barițiu*, nestorul ziaristicii românești, neuitatul *Dr. A. Bunea*, acest mare istoriograf al nostru, au ieșit toți din școlile „cosmopolite“ ale catolicilor? Lucrul e cu atât mai de mirat, cu cât Sf. Sa arată cele mai frumoase simpatii părintelui protopop greco-catolic (unit) al Clujului *Dr. Elie Dăianu*, care este unul din stâlpii cei mai puternici ai Bisericii noastre unite, precum a spus odată dl profesor *N. Iorga*. „Fără nici o curtenire, mărturisesc — scrie Sf. Sa despre părintele protopop dela Cluj — că nu pot rezistă îmboldirei unor sentimente de recunoștință și admirație pentru părintele Dăianu, o personalitate remarcabilă în mijlocul aceluia centru ungiuresc, om harnic, cum îl numiă și *Î. P. S. Mitropolit* din Sibiiu, *Ioan Meșianu*, când a venit vorba de dânsul. Cu o cultură înaltă, nobil, cu o inteligență vie și scăpărătoare, unită cu virtutea dragostei evanghelice, ce naște simțul de ospitalitate și iubirea cătră aproapele, părintele Dăianu îmi apare într'o sferă înaltă și luminoasă, și ca unul ce reprezintă românimea cu neîntrecută demnitate. Sfinția Sa este numit ambasadorul Românilor, după cum îi zicea dl *Dr. Andrei Veres*, șeful Arhivelor societății Muzeului Ardelean și Universității, care, deși ungiur, vorbiă cu o mare admirație de dl protopop Dăianu. Asemenea forțe se impun din partea românismului, mai ales în acel centru cultural, ca cel puțin să reziste puternicului curent cotropitor, dacă nu și mai mult.“

¹⁾ Fiindcă, precum se vede, sunt prea puțin cunoscute clasicele cuvinte ale dlui *Titu Maiorescu*, aflăm de bine a le reproduce și la acest loc: „Că în secolul al 18-lea, politica dinastiei Habsburg a încercat să ne aducă sub ascultarea Papei dela Roma, și neizbutind ne-a împărțit în două, n'a fost noroc. Dar că din această încercare Români Transilvăneni au ajuns în Cetatea eternă, unde a reînviat în ei simțământul gintei latine, revărsându-se apoi asupra noastră a tuturor, aceasta a fost rara fericire, care dintr'o desbinare religioasă a înălțat neamul întreg spre o unitate de cultură națională.“ *Critice*, ed. Minerva, v. III. p. 231—2.

Drept încheiere notăm, că despre această chestiune mult controversată, dar astăzi, slavă Domnului, pe deplin clarificată, este o literatură întreagă — noi îndrumăm numai la cărțile regretatului Dr. A. Bunea —, pe care Sf. Sa nu are decât să o consulteze, pentruca să ajungă la adevărul și dreptatea, pe care cu satisfacție vedem că le caută și urmărește.

Scopul acestor rânduri a fost numai, să atragă luarea aminte a Sf. Sale asupra acestei împrejurări, și să risipească bănuelile, cari eventual s'ar fi ridicat, în cetitorii mai puțin orientați, în urma celor scrise de Sf. Sa păr. L., căruia îi exprimăm de altmintrelea mulțumită și recunoștință, pentru interesul ce arată față de noi, Românii Transilvăneni, și față de cauzele noastre.

IOAN GEORGESCU.

E c o n o m i e .

— Scrisoare. —

Scumpe prietino, îmi place foarte mult de nobila ta gândire, de simțirea fină și de energia aleasă, ce ies la iveală în exemplarele tale năzuințe, dezvoltate în lupta pentru înaintarea poporului concretizat grijii tale părintești. Toate vorbele tale, întreaga ta purtare și toate lucrurile tale sunt o frumoasă dovadă despre felul corect, cum tu înțelegi misiunea preoțească; cum ridicarea morală intelectuală și bunăstarea poporului sunt cele mai frumoase preocupări ale sufletului tău. Punctuositatea și conștientiositatea, cu cari lucrezi și diferitele jertfe, ce aduci, arată, că tu pururea ai înaintea ochilor însemnatele datorii ale slujbei tale sfinte, de cari vrei să te achiți cât se poate mai vrednic și nu cauți la principiul imoral alui „officium taliter qualiter, cum quardiano semper bene.“ Deosebit mă înveselesc năzuințele tale mai recente, în scopul, ca *creditul*, de care toți voiesc să se folosească, să fie izvor sigur de întărire și înălțare în viața poporului, și nu de distrugere: de ruină materială și morală.

Eu cred mult în realizarea ideilor tale și sperez o simțită îndreptare a stării materiali și morali a poporului tău, în inima căruia întri nu numai prin propovăduirea, cu vreme și fără vreme, a adevărurilor descoperite, ci și prin binefaceri din domeniul material. Așa a făcut preaînțeleptul Isus, căruia, prin îmbrăți-

șarea misiunii preoțești, ne-am obligat în chip deosebit, să-i urmăm. Spiritul religiei adevărate, turnat în toate dispusețiunile ei, are în vedere nu numai câștigarea vecinicei fericiri, ci și crearea îndestulării în lumea trecătoare. Încă în Legea Veche, în întreagă istoria poporului izrailit, se vede ca un fir roșu credința, că Dumnezeu ajută în toate privințele pe cei neîndreptățiți și săraci „răbdarea săracilor nu va peri până în sfârșit“, zice Domnul prin gura Psalmistului; în a Doualege (16, 7.) demândă: „să nu învârtoșezi inima ta, nici să-ți închizi mâna ta de cătră fratele tău cel lipsit“, la Tobia (4, 8.) zice: „să nu întorci fața ta de cătră nici un sărac“, iar în Ps. 11, 6. promite preaadevăratul Dumnezeu, că va mântui pe săraci și pe văduve și-i va umple de încredere: „Pentru năcazul săracilor și suspinul văduvelor, acum mă voiu sculă, zice Domnul, punemă-voiu întru mântuire, îndrăzni-voiu întru el.“ Poporul izrailit privia la Mesia, care avea să vină, ca la un mare binefăcător, ca la un patron și apărător al celor lipsiți și neîndreptățiți, care va judecă „pe săracii norodului și va mântui pe fiii săracilor și va smeri pe cel clevetitor... Răsări-va în zilele lui dreptatea și mulțimea păcii... că a isbăvit pe săracul dela cel puternic și pe mișelul, căruia nu-i eră ajutor“. (Ps. 71).

A venit dulcele Isus și — cum scrie sf. Petru — „a umblat, făcând bine“ cu toți și în toate părțile. Prin mulțimea minunilor, cu cari a făcut bine celor nefericiți trupește și sufletește, și-a dovedit și puterea dumnezeiască și bunătatea, mila nemărginită față de aceia. Pe toți i-a iubit: pe avuții Nicodim, Iosif din Arimateia, pe Zahau etc. ca și pe ciungii și orbii și pe cerșitorii, cari îi cereau mila. Mai gingașa și mai înduioșitoare însă ni-se prezintă dragostea lui față cu săracii, a căror defecte trupești le are în vedere în locul întâi și în avizul, ce l-a trimis sfântului Ioan Botezătorul, zicând: „Mergând, spuneți lui Ioan cele ce auziți și vedeți. Orbii văd, și schiopii umblă, leproșii se curățesc, și surzii aud... săracilor bine se vestește“ (Mat. 11, 5—6). Iubirea față de săraci și gândul dumnezeiesc de-a îndemna pe toți, să iee parte, după putință, la rezolvarea fericită a problemei sociale, a făcut pe Domnul Hristos să se identifice cu cei miseri, spunând, că așa de bogat, așa de princiar va remunera pe cei ce ajută săracii, ca și când l-ar ajuta pe El, și va pedepsi cu vecinice torturi, pe cari Îl desconsideră în ființele, de multeori socotite ca foarte neînsemnate — în cei miseri.

Domnul Hristos a voit, ca bunătatea aceasta să fie ca o notă esențială a bisericii sale, care să se resimtă în toate păturile vieții sociali, fiind pururea trează conștiința datoriei, ce o are fiecare om de-a iubi și *efective* pe deaproapele său. De aici altruismul și jertfele mari, ce le-au adus nenumărați preoți și buni creștini pentru alinarea durerilor, vindecarea ranelor și pentru ușorarea sarcinilor și a traiului vieții, fiindcă erau convinși, cum convins ar trebui să fie fiecare, că „*creștinătatea cea curată și nespurcată înaintea lui Dumnezeu și a Tatălui, aceasta este: a cercetă pe cei săraci... întru năcazurile lor.*” (Iacob 1, 27.). De aici apoi și rugăciunile, ce le înalță Biserica nu numai pentru suflet, ci și pentru binele trupului, cerând în atâtea locuri, să ne dăruiească Dumnezeu bunătățile cele lumești și cele mai presus de lume și să ne mântuiească pururea și în trup și în suflet.

Tu, scumpe prietino, înțelegi postulatul acesta al religiunii lui Hristos și spre a lui îndeplinire tinzi atunci, când stărui, ca fiii tăi sufletești să se îngrijească *armonic și rațional* și de suflet și de trup, și de îmbogățirea spirituală și de cea materială. Fiind încurcat cu însemnatele schimbări ale trebuințelor, ce sunt rezultatul progreselor realizate pe toate terenele vieții, tu lucrezi, ca câștigarea condițiilor pentru îndustulirea acestora să se întâmple fără sguiduri și ruini fizice și morali: fără istovirea trupului și pierderea sufletului, năzuindu-te, ca regulatorul lucrărilor poporului tău să fie dreptatea și iubirea creștinească. Și e corect așa, fiindcă dreptatea este baza bunei stări publice, remunerându-se și pedepsindu-se toate lucrările *după merit*, iar iubirea e cheagul, ce ține laolaltă edificiul mare al societății, făcând, să se împlinescă *porunca* Domnului de-a face altuia binele, ce ar dori să-l facă respectivul în eventuala schimbare de roluri.

Schimbarea și înmulțirea trebuințelor pe foarte mulți oameni îi face să se cugete prea mult și prea fără scrupuli la căile și mijloacele de înavușire. Chestia câștigului încătușează inimi și minți în măsură atât de mare, cât pentru împotrivirea acestui curent e nevoie de multă și superioară tărie sufletească. Pornirea aceasta poate duce în prăpastii înfiorătoare, fiind ea nutrită de spiritul de urâtă speculă, de fraude, procese, dușmăanii, înstrăinare de frate de cătră frate, de traiul luminat al unuia și mizeria dureroasă a altuia, de disprețul sălășluit în inima

bogatului și ura neîmpăcată a celui sărac, și de alte decadențe morale.

În fața acestui curent noi preoții am lucra foarte rău, dacă n-e-am mărgini numai la cetirile din Cărțile sfinte, ori, pe lângă oftate, am lăuda vremile bune, de mult trecute cu puținile lor pretenziuni și am murmură împotriva trenurilor, automobilelor, aeroplanelor, a mașinelor de treerat, de măcinat, împotriva înmulțirii fabricilor de mătasă, a popularizării cambiului etc., și n'am lua în socotință, că omenimea progresează și trebuie se facă progrese în cucerirea pământului dat în a ei stăpânire cuminte și obositoare.

Dinpotrivă, datorința fiecărui din noi este, să lucrăm cum tu lucrezi, pentru binele poporului. Să-l facem des și cu dragoste, atent, că și acum bazele cele mai solide ale bunei-stări materiali, sunt pe lângă darul lui Dumnezeu, *munca* cinstită, care a fost binecuvântată prin lucrul mânilor Domnului Hristos și în locul al doilea *cruțarea* rațională, carea nu e de mai puțină însemnătate ca munca. Ști, că *cruțarea*, în Wiscosin din America, își are deja catedră la universitate, de pe care se fac cunoscute principiile acestui factor economic, în cercuri cât mai largi, împretinându-se inimile tinerilor cu ea, făcându-i, să încunjure ocaziunile, ce produc și promovează vieța ușuratică și se caute acelea ocaziuni, cari îndeamnă la *cruțare*, la cumpăt și la o vieță regulată. Acestea două virtuți economice și creștinești sunt împreunate și însoțite de diligență, punctuositate, plan, ordine, statornicie și de principiul înpărțirii lucrului.

O ocaziune foarte priincioasă desvoltării simțului de *cruțare*, e *banca sătească*, unde fiecare băiat, fiecare servitor și muncitor poate cu ușurință și fără nici o cheltuială să-și depună filerii *cruțați*, oricât de puțini ar fi aceia; iar indivizii, cari au trebuință de bani, pot să se împrumute tot așa de ușor, și după curata lipsă, ce au, iar capitalul să-l replătească în mici rate.

Bancă sătească, ca însoțire economică, fără mulți funcționari, cu un bagatel de regie, cu procente mici, pentru promovarea binelui poporului tău! Iată o zală din lanțul lung al lucrărilor tale, o frântură din complexul mijloacelor, ce le în-
trebuințezi pentru ridicarea comunei vesele, că te are de al ei conducător! Mânile tale curate și spiritul de jertfă vor desvoltă aceasta instituțiune economică și o vor face un bogat

izvor de mulțumire în mijlocul poporului, care e înglodat în prea mari datorii, cum — durere — e înglodat poporul nostru mai în fiecare comună.

Însoțirea aceasta economică va fi spre ajutorul poporului, scăpându-l de multe călătorii și pierdere de timp, plus spesele, ce trebui să le facă, voind să contragă un împrumut dela cutare bancă din depărtare. De aici poporul poate să contragă împrumutul acurat în suma, de care are trebuință spre lucruri bune și folositoare. În chipul acesta nu rămân resturi mai mici ori mai mari de bani, cari se fac mere-pere. Debitorul stă în legătură directă cu conducerea însoțirii și scapă de agenți, cari încă își au procentele lor în bani, ori în alte prestațiuni. Procentele vor fi mai reduse, iar proviziunile șterse. Împrumuturi mai însemnate se vor contrade și în viitor dela institute de credit mai mari, dar cine contrade împrumuturi mai mari, e și mai avut și — cum se practizează pe unele locuri — i-se acordă împrumutul în condițiuni mai favorabile, decât omului sărac.

Conducătorii băncii sătești sunt în stare de-a putea controla pe debitori în ce privește modul de întrebuințare a împrumutului, apoi hărnicia, cruțarea și moralitatea lor. Pot ușor să îndemne la muncă stăruitoare pe toți. Pe cei leneși, risipitori și nepunctuoși să-i facă atenți la urmări și — în caz de neemendare — să le abzică împrumutul, iar pe cei virtuoși și săraci să-i sprijinească cu credite personali, ca să-și poată validită puterile trupești și energiile sufletești, de cari dispun.

Banca sătească produce însemnate dobânzi țăranilor și prin avansuri pe cereale, prin valorizarea în mare și la timp potrivit a productelor, prin cumpărarea în mare a semănțelor și prin procurarea diferitelor mașinării agricole, cari nu mai pot lipsi între împrejurările finanțiali de azi. Când statul, comitatul, comuna, școala, societatea pretind atâtea dela țăran; acesta încă trebuie să se silească a dobândi cât mai mult dela pământul, ce-l lucrează. Altcum se încurcă și cade în iobăgie mai grea și mai dejositoare decât cea de pe vremuri, fiindcă lui, afară de Dumnezeu, nu-i dă nime nimica.

Scumpe prietino, știu bine, că, deocamdată, nu se pot înființa bănci sătești în fiecare comună; dar în tot locul ar fi de dorit și ar trebui chiar, ca preoții noștri să vorbească poporului despre condițiunile, dela cari atârnă importanța și marea însemnătate economică a creditului, care a fost totdeauna și

va fi și în viitor, fiindcă totdeauna vor fi și oameni săraci, cum și de aceia, pe cari nădejdea și încrederea în ajutorul lui Dumnezeu și în puterile lor îi îndeamnă și-i mână — așa zicând — să câștige tot mai mult pentru satisfacerea trebuințelor. În special ar trebui să se vorbească poporului despre capacitatea de credit; despre creditul de consum și cel productiv, sfătuindu-l să folosească bine creditul productiv și să se ferească de creditul, ce se face pentru mâncare, beaură, îmbrăcăminte, călătorii, petreceri, etc. Trebuie arătat poporului cum desvoltarea lui culturală: cunoștințele și dexteritățile lui, mintea luminată și caracterul lui bun moral, fac din credit un factor important economic; din contra lipsa de știință, de caracter, lipsa simțului de datorie, apoi lenea, vieața ușuratică și nepunctuositatea, fac din credit un izvor de nefericiri.

Peste tot noi preoții ar trebui să ținim într'acolo, ca poporul să-și înțeleagă cât mai bine chemarea de-a trăi pe pământ pentru ceriu, de a-l face cât mai independent în privința materială și cât mai nobil, în ce privește caracterul. Toți trebuie să ne năzuim, ca și tine, ca poporul să fie convins, că toate cuvintele, ce le-a grăit Domnul Hristos „*duh sunt și vieață sunt*“ (Io. 6, 64), și că rămâne pentru totdeauna adevăr ceea ce ne spune Domnul la Sirah (13, 4—5): „Cel bogat a făcut strâmbătate, și încă el s'a mâniat. Celui sărac s'a făcut strâmbătate, și el se roagă de iertăciune.“ În urmare trebuie lucrat pentru înălțarea morală și materială a poporului, ca el nici să nu se deosească înaintea altora pentru un os de ros, nici să nu neîndreptățească pe nimenea.

Termin, exprimându-mi dorința, ca bunul Dumnezeu să-ți ajute și în întreprinderea aceasta nobilă! — Al tău devotat prietin
SENIOR.

CRONICĂ.

Un jubileu. Orice jubileu deșteaptă în noi sentimente de bucurie, și el se ține pentru de-a prăznui munca trecutului, cu gândul la o întărire pentru munca viitoare. E firesc deci, că atunci când un institut eminent cultural, cum e și *Seminarul »Andreian«* din Sibiu, își serbează jubileul, chiar și mai scurt decât acela al unui centenar, să ne bucurăm toți, cari suntem înrolați sub flamura unui ideal comun: *cel al culturii.*

Din motive destul de cunoscute, acest praznic al Sibienilor, n'a putut avea proporțiile jubileului »Astrei« bunăoară, dar a fost de sigur ceea ce trebuia să fie: un bun îndemn la stăruințele cel puțin tot așa de încordate ca și în trecut, ale viitorului, cari vor asigura harnicilor conducători ai Seminariului »Andreian«, conștiința unei munci bine împlinite. Dacă am lipsit dela acest praznic al culturii române, pentru că eram împiedecați — accentele serbătorești ale acestor șire, vor fi, credem, cu atât mai bine primite. «*Cultura Creștină*».

*

Căsătoria a doua a preoților. Foile reproduceau mai dăunăzi — după un ziar din București — părerea Î. P. S. Mitropolit din Sibiu, în chestia mult respirată a preoților văduvi. Î. P. Sa e aderentul căsătoriei, pe motivul »că numai așa se pot crește pruncii orfani și numai astfel se pot preveni imoralitățile clericilor văduvi«.

Având îndoeli față de autenticitatea acelei declarațiuni, am așteptat desmințirea. Dar fiindcă desmințirea nu s'a făcut, credem că trebuie să spunem câteva cuvinte, referitor la *motivele* Î. P. S. Sale. Trecem peste creșterea copiilor, asupra căreia încă s'ar putea discuta mult, cunoscută fiind iubirea (?) de mamă vitregă, și ne oprim la moralitatea preoților văduvi.

Rar se va fi rostit o osândă mai grea asupra căreiva instituțiuni, ca cea a Mitropolitului Meșianu, asupra bisericii sale binecredincioase și dreptmăritoare. Dacă ar fi scăpat de pe buzele vreunui »unit« acuza, că biserica neunită e neputincioasă față de senzualitatea naturii omenești, că ea sucumbă în lupta pentru curățenia moravurilor și îi lipsesc mijloacele pentru a desăvârși pe fiii săi, — frații neuniți ar fi aruncat de sigur foc și otravă pe capul »calomniatorului«. Dar atestatul de incapacitate a bisericii surori, e dat de însuș Capul ei; căci ce înseamnă cuvintele I. P. S. Sale: numai așa (prin recăsătorire!) se poate împiedeca imoralitatea preoților? Înseamnă, că biserica nu dispune de forțe, de mijloace, de medii morale, spirituale, sfinte, pentru a-și prezerva de corupțiune cel puțin preoții, dacă nu și pe credincioșii laici. Cum va înduplecă biserica aceasta la curățenie pe fiii săi simpli, neciopliți, neculți, rămași văduvi, dacă nici pe preoții săi nu-i poate scuti de căderea în păcatele desfrâului? Cum se va avânta biserica neunită la treapta de curățenie impusă de sf. Pavel:.... »poruncește-le (la văduve) să fie fără prihană» (I. Tim. 5, 7), când ea e lipsită de darul de a-și

abate barem slujitorii dela căile decadinței? Cum interpretează biserica aceasta — respective capul ei — provocarea Domnului Hristos: »Cel ce vrea să vie după mine să se lăpede de sine...«, dacă ea nu-și poate însuflă nici preoții la abnegare, lăpădare de sine, la înfrânare pentru Hristos, ci mai bine se lăpădă de Hristos și urmează boldului firii?

Suntem departe de a susține, că între șlujbașii bisericii lui Hristos nu vor fi unii neînfrânați, ci vorbim de puterea intrinsecă ce o are și trebuie să o aibă biserica de a-și nobilita, a-și sfinți fiii, și în locul prim preoții. Noi știm din istorie, că adevărata biserică și-a împlinit, ori a cercat cel puțin să-și împlinească, totdeauna chemarea și pe acest teren, și mai știm și altceva. Dar fiindcă biserica neunită încă nu s'a declarat pe sine de neadevărată, ne miră că reprezentatul ei, declară, poate fără voie, că ea nu-și poate împlini această chemare. (vc.)

*

„**Supremi Disciplinae**“, decretul papal care stabilește noua ordine a serbătorilor catolice, a fost obiectul unei vii discuții în cercurile bisericesti și laice deopotrivă. Acum deja se poate stabili, că conservatismul poporului aproape nicăiri n'a știut să aprecieze motivele de ordin superior, cari au îndemnat Sf. Scaun Apostolic, să vină cu această reformă. E sigur cu toate acestea, că practicele atât de varii ale deosebitelor țeri, în ce privește numărul și timpul serbătorilor, au făcut ca aranjarea afacerii să nu mai poată fi amânată. Dar reforma e perfect îndreptățită și din punct de vedere social, întrucât prin înfăptuirea ei, omul modern, care muncește cu zor, nu este stânjenit în munca sa, prin serbătorile ce cad pe zile comune de ale săptămânei, iar pentru prăznuirea cuvenită a Duminecii are c'un îndemn mai mult: oboseala unei săptămâni muncite din greu.

E prea firesc însă, că între cei cari militează pentru păstrarea vechei ordine, primii sunt cei ce prin împușinarea serbătorilor ar suferi daune însemnate: aceia cari prin munca lor de Dumineca și serbători, câștigă mai mult, cum sunt bunăoară cârciumarii de toate nuanțele. Dar nu numai aceștia. În Viena de pildă directorii deosebitelor panorame, photoplasticuri, tobogane șcl. din Praterul împărătesc, au trimis delegați la nunțiul papal, cu rugarea să stăruie pe lângă ordinea veche a serbătorilor, din care au cu mult mai mult câștig.

Cercurile competente din Ungaria luând în considerare alipirea poporului față de ordinea veche, care ar fi și greu să.

se schimbe acum, când aproape toate calendarele pentru anul viitor au ieșit deja, au și făcut pașii de lipsă, pentru ca aici, cel puțin de-ocamdată, toate să rămână cum au fost. Demersurile au avut succesul dorit, întrucât P. Piu X. la propunerea Congregațiunii sacre a Conciliului, s'a învoit, ca *în Ungaria pe anul 1912, să se poată observa ordinea de până acum a serbătorilor.*

Mai știi? Poate la anul nu vor mai cere favorul, de care acum se bucură. (ar.)

*

Momente dela congresul din Velehrad. In 27 Iulie a. c. s'a întrunit a treia-oară congresul din Velehrad, care are de scop ținta măreață a reunirii tuturor bisericilor creștine. Ca și în trecut, activitatea acestui congres fû foarte rodnică. S'au ținut multe conferințe, s'a făcut serviciu religios cu toată pompa orientală, s'au făcut procesiuni; toate cu scopul, că prin mijloacele naturale și supranaturale ale darului, să se pregătească calea pentru această unire dorită de tot creștinul adevărat. In cele următoare încreștăm câteva momente mai însemnate ale acestui congres.

Președintele efectiv al congresului Mr. Stojan, a declarat în discursul de deschidere, că congresul eschide a limine orice idee politică, de panlavism și modernism. Foarte la loc! Dacă vrem să obținem ceva, trebuie să lăsăm politica deoparte. Amestecul politicei în biserică a fost pururea funest. Interesele meschine de partid și de stat, — o știm cu toții, — sunt cea mai mare piedecă, că în Rusia, România, Grecia așa de anevoie se poate face ceva pentru cauza lui Hristos: *un Dumnezeu, o credință, un botez.*

Oratorii, cari au urmat după Mgr. Stojan, au accentuat cu durere, că teologia rusească dela Teofan Prokopovic încoace tot mai mult e influințată de teologia protestantă raționalistă, de multeori chiar ateistă. Influența ei hotărâtă se observă, pe lângă Teofan Prokopovic, la Tareco, care neagă chiar tradițiunea, și în măsură mare la Lebedev, Mysczin, Cromoglasov, Bolotov ș. a. Această pornire nu poate fi decât stricăcioasă chiar ortodoxismului și bazelor credinței sale. Congresiștii ar fi putut adauge, că acest simptom nu e numai specific rusesc, ci general al ortodoxiei întregi, care deja de mult mână apa pe moara protestanților.

S'a constatat apoi cu multă satisfacție, că Academia din Velehrad, deja până acum a publicat opere de valoare, in di-

recția studierii chestiilor bisericești din Orient. Așa a publicat fasciculul I. din »Nomenclator litterarius theologiae orthodoxae russicae ac graecae recentioris« a păr. Palmieri, și Constantinus Cyrillus et Methodius« a păr. Snopek. Publicațiile academiei se vor trimite tuturor bisericilor autocefale.

Tot acolo s'a hotărât publicarea unor cărți de rugăciuni, întocmite anume în interesul Unirii bisericilor; organizarea de societăți religioase, cari să se roage la Dumnezeu îndurărilor, anume pentru atingerea acestui scop sfânt. — N'ar fi oare consult, ca și preoțimea noastră să celebreze peste an, baremi câteodată s. liturghie, pentru realizarea acestui scop măreț?

Acestea sunt numai câteva din lucrările congresului. Activitatea lui ne îndreptățește la nădejdi bune pentru viitor. De Dumnezeu!! (an.)

*

In jurul unificării calendarelor. Numărul de pe Octomvrie a revistei lunare »*Katholikus Szemle*« din Budapesta, are un articol a profesorului de teologie din Ungvár, *Dr. Iuliu Hadzsega*, care credem, că poate țineă cont și de interesul cercurilor noastre bisericești.

În legătură cu un articol din »*Tribuna*«, care milită din punct de vedere național, pentru păstrarea deosebirii dintre cele două calendare, profesorul Hadzsega în articolul său: *a naptárkérdésről* (despre chestia calendarelor), sprijinindu-se pe auctoritatea mare, ce o are în această materie profesorul universitar din Bălgradul Sârbiei, *Stanojevielty*, care încă este ortodox¹⁾, arată, că critica obiectivă nu se poate pronunța, decât pentru unificarea calendarelor celor două biserici. Se arată adeca, cu dovezi bine întemeiate, că nu este nici o piedecă canonică, care s'ar putea invocă, pe dreptul, contra unificărei, pentru care s'au făcut atâtea încercări zădărnice. *Stanojevielty* pornește din sărbătoarea Paștilor, și dovedește că tocmai felul cum se stătoarește azi ziua acestei sărbători în biserica orientală, acela este anticanonic. Și anume biserica orientală, când în conciliul prim ecumenic din Nicea a primit, ca dat al ecvinocțiului de primăvară, care servește ca bază pentru calcularea Paștilor, — ziua de 21 Martie, s'a pus nu pe baza acestei zile, ci pe cea a adevăratului ecvinocțiu. Iar acesta, în urma cunoscutei greșeli a calendarului Iulian, azi nu mai cade pe 21 Martie, ci pe 8 Martie,

¹⁾ Hadzsega, »*Tribuna*« o consideră ca organul României ortodoxe, și poate că are și dreptate. N. R.

adecă pe 21 Martie după calendarul nou. Și se poate calculă, că după 10,000 de ani, dacă se va mai păstră calendarul vechiu, ecvinocțiul va fi în 20 Decemvrie, corespunzând pe-atunci *acest* dat, zilei de 21 Martie a adevăratului calendar. Ar fi deci chiar în spiritul canoanelor, dacă biserica orientală chiar și păstrându-și calendarul greșit — pentru care însă n'are nici un motiv, să se însuflețească — ar luă de bază a calculării terminului serbătorii Paștilor, datul adevăratului ecvinocțiu: a celui astronomic, care azi cade pe 8 Martie.

Argumentele profesorului sârbesc sunt atât de minuțioase și evidente, că nu lasă nimic de dorit. Dar oricum ar fi, un lucru e sigur, și anume, că în biserica noastră orientală foarte multe gânduri bune se paralizează, pe motiv, că sunt anticanonice, pe când adevărul de cele mai multeori e, că nu înțelegem canoanele. Și în urma urmelor noi știm, că și canoanele se pot schimbă, și că dacă ele între împrejurările de azi, zădărnicesc numai: realizarea gândurilor dumnezeiești ale Mântuitorului — ele *trebuie* chiar schimbate. (ar).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cărți și reviste.

Dl Em. Elefterescu, autorul alor vre-o 14 broșuri de felurit cuprins, care în ultimii douăzeci ani a scris »articoli despre biserică, medicină poporală, teologie, pedagogie etc. etc.«, în nu mai puțin ca 34 foi și reviste, — anul acesta s'a pus să scoată într'o a doua ediție o broșură de cuprins teologic, intitulată: *Necesitatea religiunii pentru omenire*. Mărturisim sincer, că n'am avut răbdarea s'o cetim până în capet, cu toate că are abia 45 de pagini. Necesitatea religiunii este o frumoasă teză a apologeticeii creștine, și ea desigur cere altă tractare, când vrei să scrii pentru popor și alta, când te adresezi păturei culte. Ei bine, broșura dlui Elefterescu nu are în vedere nici pe unii, nici pe ceilalți și peste toate mai are și păcatul de-a fi lipsită de orice unitate și meșteșug de argumentare.

Ne place a crede, că alte lucrări ale dlui Elefterescu, cari nu ating teme, ce cad în cadrele teologiei, sunt mult mai reușite. Altfel nu s'ar putea explica ospitalitatea atâtor foi și reviste, cari le-au găzduit. Un lucru numai nu înțelegem, cum s'a putut, ca *această* broșură să aibă nevoie de-a fi retipărită, și ca »Românul« să scrie că »expunerile dlui Elefterescu sunt sprijinite de o mare claritate«. (ar.)

După 6 luni dela apariție, »*Credința Ostașului*« a harnicului preot militar *Dr. Iuliu Florian*, aceasta bine apreciată carte de rugăciuni și învățături folositoare pentru ostași — a trebuit să fie *retipărită*. Că din această cârtică de 116 pagini, care este »un adevărat *Vade mecum* al soldaților« —, cum spuneam în numărul nostru de 1 Februarie — în 6 luni a putut fi desfăcut un număr de 3000 exemplare, constituie de sigur un record în această privință și este în aceeaș vreme cea mai eclatantă dovadă, că recomandarea noastră de atunci, făcută »cu toată căldura«, a fost bine întemeiată. Dea Dumnezeu, ca în curând să putem lua notă despre o a doua retipărire. (ar.)

*

În Nr. 15, din 1 Octomvrie, a revistei destul de bine îngrijite, mai ales de o vreme încoace, care este: »*Foaia Scolastică*«, organul reuniunii învățătorilor de legea unită, — acelaș preot militar are un articol bine simțit, în care, cu argumente luate din praxa vieții sale de păstor bun al ostașilor, militează pentru introducerea, în școlile noastre de pe sate mai ales, anumitor deprinderi militare. O idee aceasta, care de sigur vrednicește toată atențiunea cercurilor competente, și peste care ar trebui să nu se treacă simplu la ordinea zilei, cum se face de obicei. (ar.)

*

»*Păstorul Sufletesc*«, revistu lunară de predici, îngrijită de 3 preoți ai diecezei de Gherla, în frunte cu Păr. *Alimpiu Coste*, care poartă și răspunderea, — în numărul ultim, 10, din 1 Octomvrie, ne face o plăcută surpriză, prin publicarea alor două predici, cari se ocupă de secta »pocăiților«.

Ne-am ocupat și noi, în repetite rânduri, cu primejdia, ce-o constituie pentru biserica noastră lășirea tot mai îngrijorătoare a acestei secte. Într'o scrisoare către P. S. episcop al Lugojului, *Dr. Vasile Hossu*, ne-am spus cuvântul chiar și cu privire la aceea, cum credem că s'ar putea pune stavilă înmulțirii numărului pocăiților, întorcând la adevărata lege și pe cei cari deja au căzut în mâinile lor. Amintiam atunci, și repetăm astăzi, că răului nu i-se poate pune piedecă, decât *prin măsuri urgente, luate de Preaveneratele Ordinariate*, cari să culmineze într'un mai sever control al activității preoțimii noastre, decât acela care se face azi, prin oficiile protopopești. Până atunci, oricât am combate noi, academice, rătăcirile pocăiților, și oricâte predici ar aduce în această materie periodicul dela Șimleu — adevărate rezultate nu vom putea arăta.

Cu toate aceste salutăm cu toată căldura gândul bun al Păr. din Vulcan *Dr. Nicolae Brânzeu*, care în »P. S.«, începe în acest mai nou număr, și promite a continua în cei următori: »*O serie de predici în contra sectei pocăiților*«. Și o facem asta cu atât mai bucurăși, cu cât Păr. Brânzeu, deja în predica de

introducere, ne îndreptățește pe deplin, să credem că va aduce cauzei cele mai frumoase servicii.

Când în legătură cu această frumoasă lucrare a Păr. Dr. Brînzeu, am crezut că trebuie să ne ocupăm de periodicul Păr. A. Coste, nu putem să suprimăm o justă dorință, care amvrea să fie primită cu aceeaș dragoste, cu care o spunem noi. Anume, ar trebui ca la revistă să se angajeze un *secretar de redacție, care să stăpânească perfect de bine limba, și să revadă sub acest raport singuraticile predici*. O mai minuțioasă îngrijire a revistei ar elimina de sigur și prescurtările supărătoare, ca bună-oară cea din fruntea revistei, de sub motto, care o dăm aici fără orice comentariu: *Drogo. ost. Serm de pass D.* Și aceasta nu e singură. (ar.)

*

Organul societății clerului român »Ajutorul« din București: »*Amvonul*«, în Nr. din August a. c. aduce din peana Păr. *Econom D. Georgescu* un articol vrednic de toată atențiunea, sub titlul »observațiuni asupra serviciului divin«. O notă ne lămurește, că articolul este un extras dintr'un raport înaintat în această materie Î. P. S. Mitropolit Primat, și sub acest respect însemnătatea articolului crește și mai mult. Căci prin această notă ni-se spune, că în biserica României a început să se înțeleagă nevoia unificării serviciului divin, un lucru pe care îl simțim ce-i drept și noi, dar pentru care va și trebui să facem ceva în viitorul cel mai apropiat. În această privință, nu credem adecă să stăm mult mai bine, ca biserica din România.

Păr. Georgescu cu publicarea articolului său, vrea să *provoace o mișcare* în scopul unificării serviciului divin, și felul prudent cum atinge această chestie destul de gingașă, ne îndreptățește să credem, că are să i-se îplinească gândul. În articol nu se face adecă altceva, decât se iau pe rând toate serviciile divine, începând dela vecernie și până la sf. liturghie și se înșiră apoi deosebitele practici, cari ocur în privința singuraticelor acțiuni ale serviciului divin. Nu sunt deci păreri personale — cum singur mărturisește —, ci sunt constatări adunate din discuțiunile avute cu preoții, în timpul conferențelor generate din 1910. Le pune simplu alătura, mai arată necorectitatea unora dintre aceste practici, ca fiind contrare tipicului ori chiar canoanelor, dar încolo lasă alegerea — cum e și firesc — în sarcina Ordinariatelor, stăruie însă ca acelea să o facă cât mai curând.

Din parte-ne dorim realizarea întocmai a gândului Păr. Georgescu, și credem, că și la unificarea serviciului divin al bisericii noastre unite, tot așa ar trebui să se purceadă, cum a purces Păr. Georgescu. Și încă în grabă. (ar.)

TELEFON.

Dr. G. Iași. Pentru prețiosul articol, mulțumim din inimă. — Privitor la tipărirea lucrării de care amintiți, avem o hotărâre mai veche, să nu ocupăm coloanele revistei cu lucrări, cari nu pot să intre în cel mult 4—5 numeri. Răspuns definitiv am putea da însă, numai dacă am cunoaște lucrarea.

P. Gerliște. Ve-ți fi citit cu siguranță, cele 4 pagini ale »Revistei Teologice«, în cari un oarecare M. (să nu fie oare cel de dăunăzi din »Luceafărul«!), »analizând« broșurile Sf. Tale privitoare la chestia unirii bisericilor, crede, că poate să le treacă »cu un zimbet de durere«, în »secția »tipăriturilor zadarnice« și a »tiparurilor copilărești«, fiindcă ele cuprind »adorabilele comicării puerile«. Și toată operația asta adorabilă, dl M. o face pe motiv că Sf. Ta te ții de »speța papagalilor mărunți, cari în lipsa unei orientări sigure și a unei pregătiri științifice temeinice, s'au trezit umbland alandala', în câmpul istoric și dogmatic al chestiunii«. Scurt: V'a dat gata.

Decât lucrul nu trebuie luat prea de tot tragic. Și iată de ce. Dl M. mărturisește și el atárnarea noastră de Roma până în veacul al X-lea, și mai primește și faptul istoric »mărturisit de toată lumea savanților«, că până în veacul al XI-lea a existat o *singură* biserică ecumenică, care la Roma ca și la Constantinopol, eră depositara învățăturilor *genuine* ale bisericii întemeiate de Hristos. Biserica romană de azi nu mai e însă expontă fidelă și continuă a acestor învățături *genuine*, așa că o unire cu această biserică, și pe baza învățăturilor ei de azi, nu se poate »fără jertfirea adevărului evanghelic«. Dl M. nu ne spune, cum, și prin ce a încetat biserică romană de a mai fi expontă fidelă și *genuină* a adevărului evanghelic, bănuim însă că se gândește la o seamă de definiții dogmatice ale conciliilor mai nouă decât veacul al XI-lea. Nu putem arăta aici pe larg cum înțelege biserică catolică evoluția dogmelor, ci ne mărginim deocamdată la constatarea unui fapt tot așa de »istoric«, ca și cele ale dlui M. ca *adeca creșterea depositului de credință a bisericii romane, în timpul de după 1054, s'a făcut după aceleași norme și între aceleași condiții ca și înainte de 1054.* Și apoi dacă se admite o creștere — si fas est ita loqui — a depositului de credință în vremea de dinainte de dezbinare, nici un temei nu este pentru cassarea de mai târziu al acestui drept, și în aceeaș vreme și datorințe, a magisteriului infalibil.

Iar dacă e așa, gratuitatea afirmărilor dlui M., întemeiate pe neînțelegerea acestui adevăr, este mai presus de orice indoială, și astfel injuriile nu i-se pot lua în nume de rău. Ele cad asupra celui ce le aruncă.

SUMARUL:

Dr. Anton Gabor: La jubileul Universității din Iași. — *Simion Gocan:* «Floricele» de rit. — *Dr. Alexandru Nicolescu:* Nemurirea sufletului. (II. Articol final). — *Ioan Georgescu:* O dare de seamă și câteva reflexii. — *Senior:* Economie. — *Cronică:* Un jubileu; Căsătoria a doua a preoților; «Supremi Disciplinæ»; Momente dela congresul din Velehrad; In jurul unificării calendarelor. — *Cărți și reviste:* Em. Elefterescu: «Necesitatea religiunii pentru omenire»; Dr. Iuliu Florian: «Credința Ostașului»; «Foaia Scolastică»; «Păstorul Sufletesc»; «Amvonul». — **Telefon.**

Pentru redacție răspunde: Dr. Alexandru Rusu.
Proprietar-editor: Comitetul de redacție.